

АНАЛІЗ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ І НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПТНЗ

Постановка проблеми. Питання підвищення якості сучасної професійної освіти, змісту навчання і потреба у розробці компетентного навчально-методичного забезпечення особливо загострилось в умовах становлення ринкової економіки в Україні, що обумовлено жорсткими вимогами роботодавців до професійного рівня робітників. Як змістовна частина, так і методика викладання, на жаль, недостатньо відповідають загальносуспільним потребам і сучасним вимогам на ринку праці, не завжди спрямовані на набуття майбутнім робітником необхідних сучасних компетентностей.

Відповідно, в професійно-технічній освіті (ПТО) все більше уваги приділяється питанням об'єктивної оцінки якості професійної підготовки кваліфікованих робітників і управлінню якістю освіти на національному, регіональному і місцевому рівнях, що генерує потребу формування нових підходів до оптимізації змісту та методики навчально-виховного процесу.

Одним із основних чинників підвищення якості освіти є впровадження в практику управління інноваційних технологій, формування нових підходів управління якістю ПТО відповідно до сучасних досягнень науки і техніки, що, в свою чергу, має забезпечити прискорення прийняття адекватних управлінських рішень.

Особливої актуальності в умовах ринкових відносин набуває створення сучасних інформаційних систем, важливим компонентом яких є забезпечення інформаційного управління освітою.

Однією з основних характеристик будь-якої системи управління якістю, що визначає ефективність її функціонування, є наявність адекватної системи підтримки процесів пошуку, збору, накопичення, обробки, інтерпретації, узагальнення інформації, яка надалі має бути використана для вдосконалення якості освіти. Вона має забезпечити керівників ПТО всіх рівнів оптимально необхідною інформацією про стан і розвиток тих систем і процесів, за які вони відповідають і якими управляють. При цьому інформація має бути максимально повною за об'ємом і змістом та відповідати критерію об'єктивності. Крім того, така інформація має забезпечити дослідження процесів у динаміці.

За умов системного моніторингу ринку праці і освітніх послуг можна досягти ефективної діяльності ПТНЗ і високого рівня підготовки кваліфікованих робітників які будуть успішними на ринку праці [1, С. 14].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі моніторингу якості освіти присвячено багато наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних, серед них І. Булах, Г. Єльнікова, В. Кальней, О. Локшина, О. Ляшенко, Т. Лукіна, С. Шишов, В. Приходько, А. Єрмола, В. Зуєв, П. Новіков, А. Шаталов, А. Афанасьєв, Е. Гвоздева, А. Пічугіна та інші.

Метою цієї статті є аналіз змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ України на національному рівні у галузево-територіальному розрізі (на основі даних інформаційно-аналітичної системи „Профтех”).

Викладення основного матеріалу. З метою забезпечення ефективності управління професійно-технічною освітою, її інформатизації, та підвищення оцінки якості Департаментом професійно-технічної освіти МОН України і Інститутом професійно-технічної освіти АПН України проведено експеримент щодо впровадження інформаційно-аналітичної системи управління ПТО «Профтех» (далі - ІАСУ ПТО), за підтримки Проекту Європейського Союзу «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні».

Розпочали роботу шість навчально-методичних центрів та кабінетів ПТО (АР Крим, Дніпропетровської обл., Львівської, м. Києва, Харківської обл., Черкаської обл.), на базі яких створено експериментальні регіональні інформаційно-аналітичні центри (РІАЦ). Основними завданнями РІАЦ є збирання даних, що стосуються стану розвитку професійної освіти в регіонах, аналітичної обробки з метою оптимізації регіонального управління професійно-технічною освітою. Координацією їхньої діяльності займається Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр (ВІАЦ), створений у структурі лабораторії Інституту професійно-технічної освіти АПН України (Інститут ПТО АПН України). Мета ВІАЦ – удосконалення і підтримка інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління на національному та регіональному рівнях [2, С. 206].

Основним завданням на 2008-2009 роки діяльності ВІАЦ і РІАЦ було визначено розробка й апробація індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ. На сьогодні вже розроблено і введено в дію:

- програмне забезпечення „Профтех”, яке дозволяє автоматизувати процес розрахунку індикаторів [3];

- сучасний інструментарій оцінки якості і доступності ПТО – індикатори ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів [4], за якими здійснюється апробація ІАСУ ПТО.

ІАСУ ПТО є відкрите освітнє інформаційне середовище, яке дозволяє, по-перше оперативно вводити, зберігати та аналізувати великі масиви даних ПТНЗ. По-друге, автоматично розраховувати індикатори, формувати аналітичні звіти з метою проведення моніторингу якості та доступності системи ПТО. По-третє, забезпечувати національний, регіональні органи управління ПТО та керівників ПТНЗ ефективним засобом інформаційної підтримки для прийняття управлінських рішень [2, С. 206].

Користувачами Системи є учні та їх батьки, керівники та педагогічні колективи ПТНЗ, органи управління освітою, роботодавці, громадськість, при цьому можливо як переглядати інформацію в системі, так і створювати звіти, що відображають рейтингові показники діяльності ПТНЗ [3].

У підході до розуміння певного явища варто усвідомити, передусім, вихідні поняття, які є ключем до розуміння сутності системи. Варто виділити два основні поняття – «показник» і «індикатор». Показник – це кількісна або якісна характеристика об'єкта, що описує будь які його властивості (наприклад, кількість учнів тощо). Індикатор – це різновид показника. Як правило він є вираженням відношення показників, яке забезпечує отримання якісної характеристики об'єкта, що досліджується. Індикатор є числовим виразом комплексної оцінки якості діяльності ПТНЗ (наприклад, відсоток випускників, працевлаштованих за отриманою професією).

Індикатори відіграють роль каталізатора у моніторингу, оцінюванні якості і ефективності ПТО. Вони є сучасним інструментом управління, оскільки дозволяють інформувати органи управління про стан системи ПТО, вивчати і досліджувати вплив управлінських рішень. Індикатор має бути точним, надійним, виявляти проблемні місця, бути системним, тобто мати взаємозв'язок з іншими показниками, а також відповідати поставленим завданням [5, С. 12-15].

Впровадження індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ спрямоване на:

- здійснення рейтингового оцінювання на національному та регіональному рівнях;
- відстеження процесів, які відбуваються в освітній системі у відповідності до соціально-економічних змін у галузі, з метою підготовки робітників до вимог ринку праці;

- процедуру самооцінювання якості і доступності освітніх послуг в ПТНЗ.

Із запропонованої системи індикаторів, що найчастіше використовуються у здійсненні моніторингу ефективної діяльності професійних закладів, у міжнародній практиці, визначено сім груп у відповідності з їхньою роллю в діяльності освітньої системи: працевлаштування; зміст навчання і навчально-методичне забезпечення; ефективність навчання; педагогічні працівники; доступність професійно-технічної освіти; матеріально-технічна база; фінансування [1, С. 15].

Співробітниками лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» Інституту ПТО АПН України за даними шести пілотних регіонів проводиться аналіз за всіма групами індикаторів ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів. Як приклад, розглянемо другу групу індикаторів «Зміст навчання і навчально-методичне забезпечення», до якої входять такі індикатори:

2.1. Відсоток предметів професійно – теоретичної підготовки (спецпредмети), що викладаються з використанням сучасного технологічного обладнання, інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) та ліцензованих (авторських) педагогічних програмних засобів навчання (ППЗН);

2.2. Відсоток занять професійно-практичної підготовки (виробниче навчання і виробнича практика), що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання, матеріалів тощо;

2.3. Відсоток навчальних кабінетів і майстерень, оснащених персональними комп'ютерами (ПК) із доступом до мережі Інтернет;

2.4. Кількість учнів (від загальної кількості) на 1 ПК;

2.5. Кількість учнів (від загальної кількості) на 1 ПК з доступом до мережі Інтернет;

2.6. Відсоток забезпечення предметів професійно – теоретичної підготовки сучасними підручниками виданими за останні 5 років;

2.7. Наявність власного сайту.

На рисунку 1 подано аналіз групи індикаторів змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ на національному рівні за даними шести регіонів України, які взяли участь в апробації. Дослідження дозволило відстежити тенденцію змін на національному рівні змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ за даними шести пілотних регіонів України.

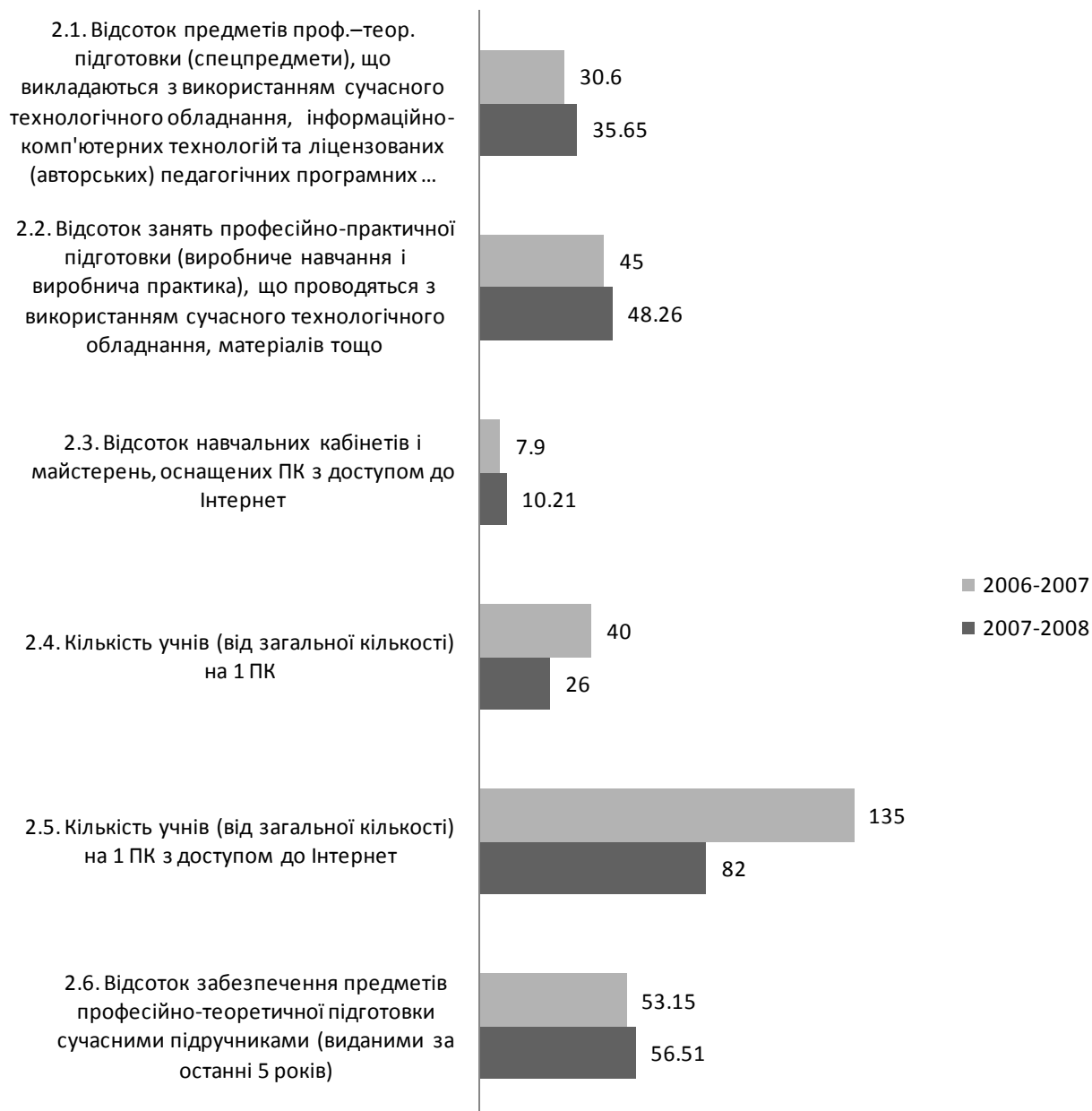

Рис. 1. Тенденція змін на національному рівні змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ

Можна відмітити, що у період з 2006–2007 н.р. по 2007–2008 н.р. загальною позитивною тенденцією є збільшення відсотків індикаторів змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ. Якщо у 2006–2007 н.р. відсоток предметів професійно-практичної підготовки (спецпредмети) закладів ПТО України, що викладаються з використанням сучасного технологічного обладнання, ІКТ та ліцензованих (авторських) ППЗН був 30,6%, то у 2007-2008 н.р. становить 35,65%. Відсоток занять професійно-практичної підготовки (виробниче навчання і виробнича практика) закладів ПТО України, що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання, матеріалів тощо у 2006–2007 н.р. був 45%, то у 2007–2007 н.р. – 48,26%. У 2006–2007 н.р.

відсоток кабінетів та майстерень закладів ПТО оснащених персональними комп'ютерами із доступом до мережі Інтернет становить 7,9%, то у 2007–2008 н.р. є 10,21%. Забезпечення персональними комп'ютерами на 1 учня в 2006–2007 н.р. було 40 осіб, то у 2007–2008 н.р. стало 26 осіб. Забезпечення персональними комп'ютерами із доступом до мережі Інтернет в 2006–2007 н.р. було 135 ПК на 1 учня, та вже у 2007–2008 н.р. показник суттєво різниця і становить 82 особи. У 2006–2007 н.р. забезпеченість предметів професійно-теоретичної підготовки навчальних закладів ПТО сучасними підручниками виданими за останні 5 років становить 53,15%, то у 2007–2008 н.р. – 56,51%.

За допомогою Системи можна здійснювати такий вид аналізу, як рейтингове оцінювання діяльності ПТНЗ на місцевому, регіональному або національному рівнях. Рейтинг в освіті – індивідуальний числовий коефіцієнт кваліфікованої комплексної оцінки різноманітних аспектів і результатів діяльності освітньої системи будь-якого рівня або окремої освітньої установи чи конкретної людини. Цей коефіцієнт виводиться на основі соціального опитування, анкетування чи моніторингових досліджень, показників результатів функціонування системи освіти, діяльності освітньої установи або показників навчальних досягнень чи професіонального й особистісного розвитку людини [6, С. 768].

Рейтингова система оцінки якості ПТО передбачає визначення рівня освіти та якості професійної підготовки робітника у ПТНЗ. Оцінювання за об'єктивними критеріями сприяє конкуренції серед ПТНЗ, а оприлюднення рейтингу – накладає на заклад певну відповідальність

Для дослідження змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ на національному рівні у галузевому розрізі було обрано шість галузей економіки, зокрема, будівництво, житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування населення, зв'язок, промисловість, сільське господарство, торгівля та громадське харчування, транспорт. Аналіз змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ на національному рівні у галузевому розрізі дозволив зробити висновок:

- у 2007–2006 н.р. порівняно з 2006–2007 н.р. спостерігається позитивна тенденція збільшення відсотка предметів професійно-теоретичної підготовки (спецпредмети), що викладаються з використанням сучасного технологічного обладнання, ІКТ та ліцензованих (авторських) ППЗН на національному рівні в межах від 10,06% до 1,95% у всіх досліджуваних галузях (Рис.2). Значне збільшення відбувається в ПТНЗ галузі торгівлі та громадського харчування, проте, найбільш виразним є ПТНЗ галузі зв'язку;

Рис. 2. Тенденція змін відсотка предметів професійно-теоретичної підготовки, що викладаються з використанням сучасного технологічного обладнання, ІКТ та ліцензованих (авторських) ППЗН

- відсоток занять професійно-практичної підготовки (виробниче навчання і виробнича практика), що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання, матеріалів тощо у 2007–2008 н.р. у порівнянні з 2006–2007 н.р. збільшився у межах від 7,48% до 1,32%. Значне збільшення спостерігається в ППЗН галузі будівництва (Рис. 3);

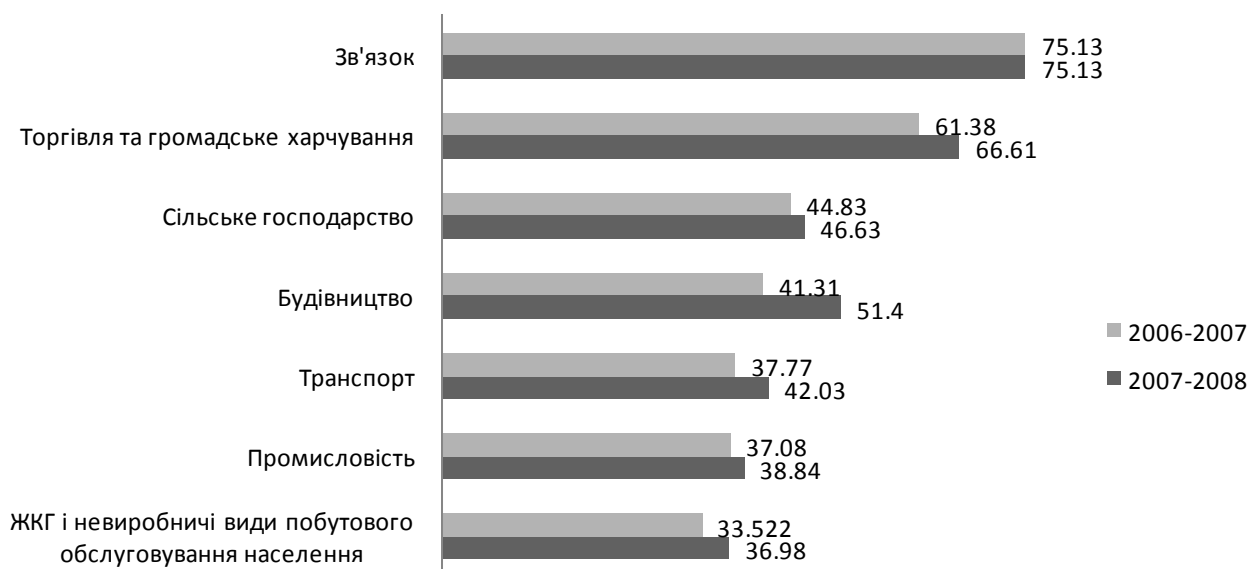

Рис. 3. Тенденція змін відсотка занять професійно-практичної підготовки, що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання, матеріалів тощо

- позитивною є динаміка забезпечення навчальних кабінетів і майстерень, оснащених персональними комп'ютерами із доступом до мережі Інтернет (індикатор 2.3). Зокрема цей індикатор у 2007–2008 н.р. збільшився порівняно з 2006–2007 н.р. у межах від 7,48% до 1,32% (Рис. 4). Значне збільшення

спостерігається в галузі житлово-комунального господарства і невиробничих видів побутового обслуговування населення;

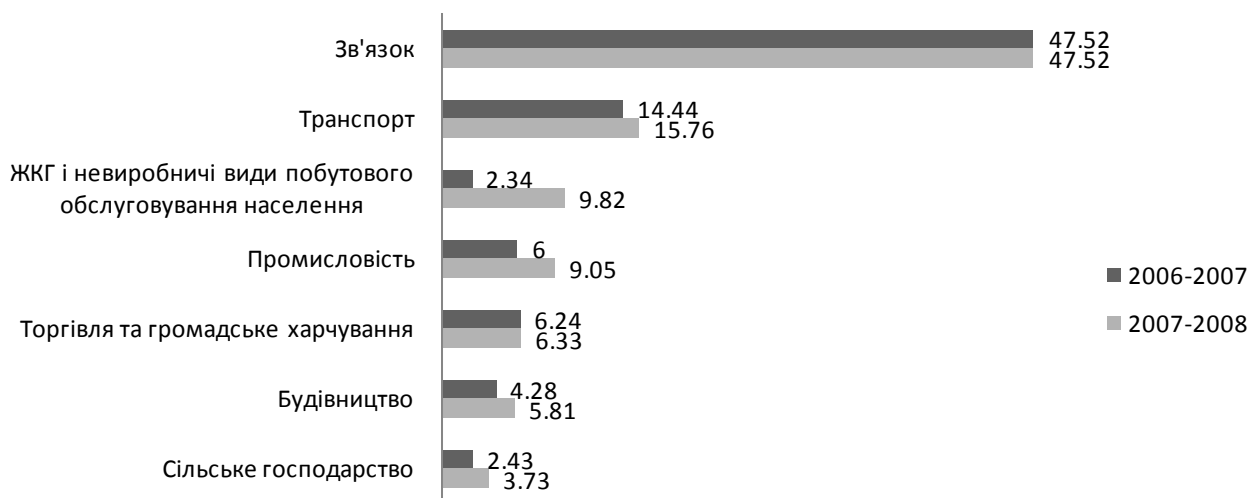

Рис. 4. Тенденція змін відсотка навчальних кабінетів і майстерень, оснащених ПК із доступом до мережі Інтернет

- кількості учнів (від загального контингенту ПТНЗ) на 1 персональний комп'ютер (індикатор 2.4) у 2007–2008 н.р зменшилась у порівнянні з 2006–2007 н.р. у межах від 4,5% до 38,89%. Значне зменшення відбувається в ПТНЗ галузі торгівлі та громадського харчування (Рис. 5). Але, найбільш виразним є ПТНЗ галузі зв'язку, з найменшою кількістю учнів на 1 ПК – 5 осіб;

Рис. 5. Тенденція змін кількості учнів на 1 ПК

- позитивним є зменшення кількості учнів (від загального контингенту ПТНЗ) на 1 персональний комп'ютер з доступом до мережі Інтернет (індикатор 2.5) у 2007–2008 н.р. у порівнянні з 2006–2007 н.р в межах від 4,5% до 34,22% (Рис. 6). Значне зменшення відбулось в ПТНЗ галузі житлово-комунального господарства і невиробничих видів побутового обслуговування населення. У ПТНЗ галузі зв'язку, серед інших галузей, найменша кількість учнів на 1 персональний комп'ютер із доступом до мережі Інтернет, це 7 осіб на 1 ПК;

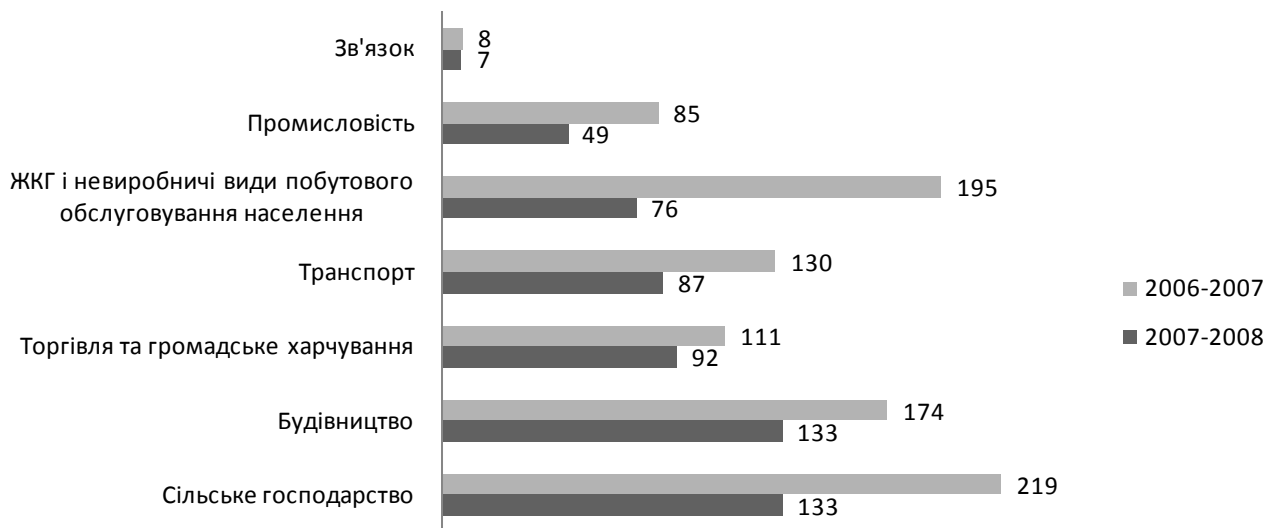

Рис. 6. Тенденція змін кількості учнів на 1 ПК із доступом до мережі Інтернет

- забезпечення предметів професійно-теоретичної підготовки сучасними підручниками виданими за останні 5 років (індикатор 2.7) у 2007–2006 н.р. збільшилось в межах від 2,70% до 9,32% порівняно з 2006–2007 н.р., проте в ПТНЗ галузі житлово-комунального господарства і невиробничих видів побутового обслуговування населення забезпечення предметів професійно-теоретичної підготовки сучасними підручниками виданими за останні 5 років зменшилось на 1,18%. Значне збільшення спостерігається в ПТНЗ транспортної галузі (Рис. 7). Виразний показник залишається в ПТНЗ галузі зв'язку.

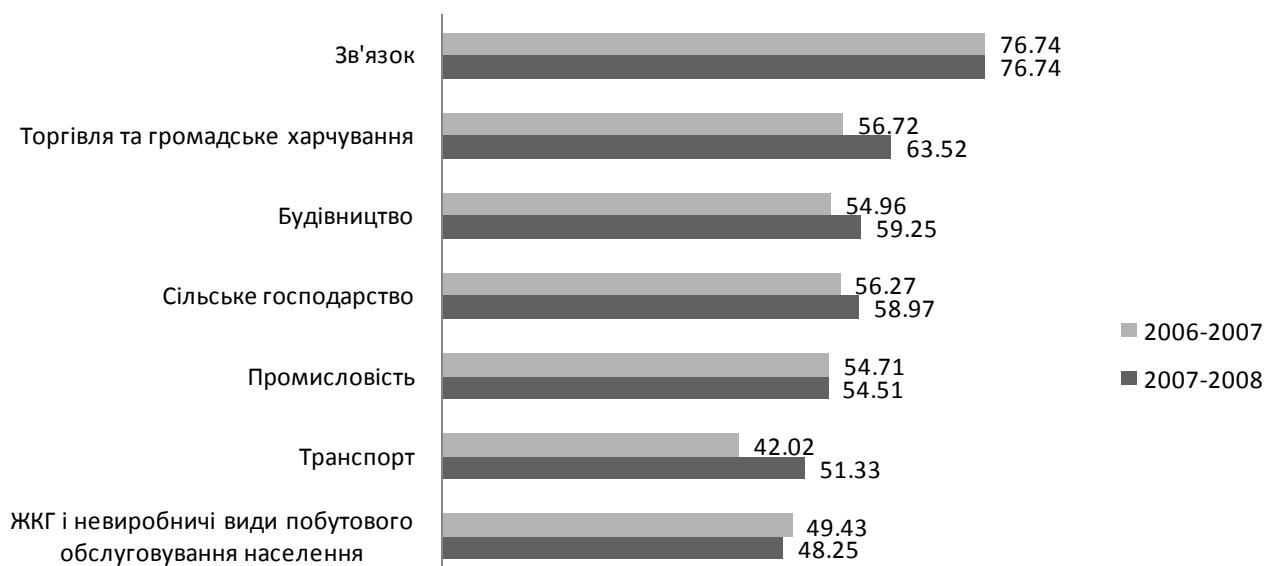

Рис. 7. Тенденція змін відсотка забезпечення предметів професійно-теоретичної підготовки сучасними підручниками виданими за останні 5 років

Дослідження змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ пілотних регіонів на національному рівні за даними 2006–2007 н.р. і 2007–2008 н.р. дало можливість зробити такі висновки:

- спостерігається позитивна тенденція покращення значень за групою індикаторів «Зміст навчання і навчально-методичного забезпечення» ПТНЗ на національному рівні та галузевому розрізі;
- найкращі дані мають ПТНЗ галузі зв'язку, торгівлі та громадського харчування, транспорту і будівництва. Найбільш виразною є галузь зв'язку, що на нашу думку пов'язано з особливими умовами професійної діяльності в галузі, використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- недостатнє забезпечення ПТНЗ сучасною комп'ютерною технікою, технологічним обладнанням, матеріалів, педагогічними програмними засобами навчання, впливає на неможливість молоді в повній мірі використовувати інформаційні ресурси, електронні підручники і посібники, користуватись інформаційними базами даних, електронними бібліотеками і каталогами, що в свою чергу не створює умов для достатнього розвитку інтелекту, формуванню професійних компетентностей, навчання конкурентоспроможного на ринку праці робітника, формуванню особистості;
- під впливом соціально-економічних та інформаційно-технологічних змін в діяльності ПТНЗ виникла суспільна потреба активізації інноваційних процесів у змісті навчання і навчально-методичного забезпечення.

Впровадження індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ дає можливість оперативно відстежувати стан професійної підготовки кваліфікованих робітників, здійснювати оцінювання наявних результатів і на їх основі приймати правильні управлінські рішення [1, с. 16].

Література

1. Радкевич В. Впровадження індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ / Валентина Радкевич // Професійно-технічна освіта. – 2009. – № 2. – С. 14–17.
2. Майборода Л. Формування організаційно-нормативної основи функціонування інформаційно-аналітичної системи профтехосвіти / Л. Майборода // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Випуск 18 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – С. 204–2008.
3. ІАС ПРОФТЕХ. Інформаційно-аналітична система професійно-технічної освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу 1 листопада 2009: <<http://proftechinfo.org.ua>>. – Загол. з екрану. – Мова українська.

4. Наказ МОН України від 02.02.2009 № 55 «Про затвердження індикаторів ефективної діяльності та методичних рекомендацій щодо їх впровадження».
5. Зуев В.М., Новиков П.Н. Мониторинг и прогнозирование профессионального образования: Научно-практическое пособие/ В.М. Зуев, П.Н. Новиков. - М. : РГАТиЗ, 1999. – 80 с.
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук. України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Майборода Л. Аналіз змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ

Резюме. В статті представлені результати аналізу змісту навчання і навчально-методичного забезпечення ПТНЗ України на національному рівні в територіально-галузевому розрізі, проведеного на основі даних інформаційно-аналітичної системи «Профтех».

Ключові слова: зміст навчання, методичне забезпечення, дидактичний комплекс.

Майборода. Л. Анализ содержания обучения и учебно-методического обеспечения ПТУЗ.

Резюме. В статье представлены результаты анализа содержания обучения и учебно-методического обеспечения ПТУЗ Украины на национальном уровне в территориально-отраслевом разрезе, проведенного на основе данных информационно-аналитической системы «Профтех».

Ключевые слова: содержание обучения, методическое обеспечение, дидактический комплекс.

Mayboroda. L. The analysis of training and methodical maintenance of vocational schools.

Summary. In the article the analysis results of the training and methodical maintenance of vocational schools in Ukraine at a national level in a territorial and branch cut are presented. The analysis is lead on the basis of information-analytical system «Proftech» data.

Key words: analysis of training, methodical maintenance, didactic complex.